

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.23
в Національному університеті
«Львівська політехніка»
79013, м. Львів, вул. Професорська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора,
Никифорчука Дмитра Йосиповича
на дисертаційне дослідження Доліновського Юрія Степановича
«Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час
здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми. Загрози, які впливають на стан належного функціонування системи публічних закупівель дестабілізують економічну безпеку України в цілому. Зазначене підтверджується збитками, які завдають злочинці державним підприємствам, установам та організаціям. Об'єктивні труднощі, що сьогодні нерідко виникають у ході виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я зумовлені відсутністю належного досвіду та узагальненої оперативно-розшукової й слідчо-судової практики, недосконалістю кримінального законодавства тощо.

Актуальність дослідження обумовлена, насамперед, тим, що процес виявлення та розслідування злочинів у сфері охорони здоров'я, що вчиняються під час публічних закупівель, пов'язаний з прийняття у 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України та у 2015 р. Закону України «Про публічні закупівлі», що призвело до кардинальних змін в діяльності оперативних та слідчих підрозділів. Такі зміни суттєво вплинули на якість оперативно-розшукового виявлення злочинів у сфері публічних закупівель і передачі матеріалів документування досудовому слідству.

Ефективність виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я значною мірою

визначається рівнем організаційно-правового і криміналістичного забезпечення досудового розслідування, реальністю постановки перспективних і поточних завдань, вибором найдоцільніших способів і прийомів виявлення та документування зазначених злочинів.

Важливими завданнями у виявленні та розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я є: комплексне використання оперативно-розшукових заходів з метою виявлення правопорушень під час здійснення тендерних процедур; використання криміналістичних методик щодо створення умов для швидкого і повного розслідування зазначених злочинів з використанням кримінально-процесуальних засобів; встановлення обставин, що характеризують такі злочини та осіб, які її вчинили.

Стрижневим напрямом роботи у виявленні та розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я є аналіз проблем правового та криміналістичного забезпечення організації виявлення і документування злочинних дій, а також використання тактичних прийомів щодо забезпечення проведення слідчих розшукових ліній.

Проблемам організації виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель присвячено чимало наукових праць, але багато аспектів цього питання досі не висвітлено, вони потребують подальшого поглибленого вивчення.

Наведене дає підстави для висновку, що це дослідження присвячене актуальній проблемі, вирішення якої сприятиме подальшому удосконаленню процесу виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики. Робота Доліновського Ю.С. пов'язана з загальнонаціональними та відомчими науковими програмами й виконана з урахуванням Національної стратегії у сфері прав людини (розділ 4), затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 511/2015, та рекомендацій Ради президентів

академії наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямками досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки); у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації

Необхідно погодитися, що напрямками удосконалення виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель, як стверджує дисертант, є: розроблення криміналістичної характеристики зазначених злочинів: законодавча та нормотворча діяльність; тактичні заходи; належне застосування оперативно-технічних заходів; формування банків даних і взаємного обміну інформацією; організація взаємодії; розроблення методичних рекомендацій з провадження слідчих (розшукових) дій тощо.

Вивчення змісту роботи свідчить, що під час розроблення окресленої наукової проблематики автор створив теоретичну та емпіричну базу дослідження. Ю.С. Доліновський узагальнив результати розробок різних галузей науки та використав праці в галузі кримінального права і процесу, теорії оперативно-розшукової діяльності, криміналістики, кримінології, психології та інших суміжних наук.

Виклад матеріалу в такій логічній послідовності дозволив здобувачу, з одного боку, зосередити увагу на найголовніших проблемах дослідження, з іншого - у повному обсязі розв'язати поставлені завдання, уникаючи повторень, відхилень від предмета і мети дослідження тощо. Автором проведена значна наукова робота щодо розв'язання завдань дисертації з використанням сучасних методів дослідження.

В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових теоретичних положень і висновків, а також визначено пропозиції, які відповідають змістовним ознакам наукової новизни роботи.

Зазначимо, що дисертація є дослідженням комплексу проблем удосконалення правових та криміналістичних основ з виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель. Після детального вивчення наукової роботи результатами, які вперше одержані особисто автором, можна вважати такі:

1. Теоретично досліджено стан наукового розроблення проблеми виявлення та розслідування правопорушень, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, наведено економічно-правову характеристику публічних закупівель та розроблено криміналістичну характеристику злочинів, що вчиняються у цій сфері (с. 29-96).

2. Розроблено наукову теорію діяльності оперативних підрозділів та державних контролюючих органів із виявлення зазначених злочинів та організації їх взаємодії (с. 97-126).

3. Доведено необхідність удосконалення тактичних прийомів з проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях за злочинами, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (с. 127-198).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Структура дослідження, запропонована дисертантом є достатньо обґрунтованою, логічною за побудовою. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими.

Належне теоретичне обґрунтування дослідження забезпечує опрацьований дисертантом і представлений у списку використаних джерел теоретичний матеріал, а обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій визначається і забезпечується емпіричною базою дослідження.

Практичне застосування отриманих результатів вбачаємо у наданому акті впровадження, щодо удосконалення оперативно-розшукових заходів із виявлення та досудового розслідування злочинів, що вчиняються під час

публічних закупівель, які використовуються у діяльності правоохоронних органів (акт впровадження Управління захисту економіки Національної поліції України від 31 січня 2018 р. № 1044).

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам ДАК МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації.

Основні результати дисертації викладено у в одинадцяти публікаціях, зокрема: п'яти статтях (із них чотири – у фахових наукових виданнях України та одна – у періодичному виданні іншої держави) та шести тезах виступів на науково-практичних заходах.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертант виконав вимоги, що ставляться ДАК МОН України до цього виду наукових праць. Структура дисертації відповідає меті й завданням, відображає її ключові етапи.

Вивчення змісту дисертації свідчить, що вона складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, із яких 181 – основний текст, 26 – список використаних джерел (244 найменування), п'ять додатків розміщено на 30 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; вказано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію та публікації результатів дослідження.

У розділі 1 «Теоретико-правова характеристика публічних закупівель та злочинів у сфері охорони здоров'я» (с. 29-96) висвітлено проблеми розроблення

наукової теорії виявлення та розслідування правопорушень, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, наведено економічно-правову характеристику публічних закупівель та розроблено криміналістичну характеристику злочинів, що вчиняються у цій сфері.

Автор в процесі дослідження теоретичних та правових основ розвитку окремої теорії виявлення та розслідування зазначених злочинів виділив основні етапи її становлення та підтвердив висновок сучасних науковців і практиків, що дана теорія, як система організаційно-правових і тактичних дій потребує постійного удосконалення на основі сучасного реформування законодавства і права.

Дисертантом доведено, що методика виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я ґрунтується на знанні особливостей діяльності сфери охорони здоров'я, процесу здійснення публічних закупівель та на криміналістичній характеристиці окремих видів протиправних діянь.

Досить вдало Ю.С. Доліновський розробив криміналістичну характеристику злочинів за ст.ст. 190, 191, 205, 209, 210, 358, 364, 364-1, 365-1, 365-2, 366, 368, 369 КК України, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Ним зазначено, що підготовка та вчинення окремих видів злочинів здійснюється під час проведення тендерних процедур і в процесі виконання договірних зобов'язань переважно під впливом сфери владних та службових повноважень, якими наділено особу. Більше того, істотно впливають на способи вчинення та приховування злочинів особливості фінансово-господарської діяльності закладів МОЗ та підприємницьких структур, прогалини законодавчого регулювання даної сфери, недосконалість організації контролю з боку відповідних державних органів тощо.

У розділі 2 «Особливості виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я» розроблено наукову теорію діяльності оперативних підрозділів та державних контролюючих органів із

виявлення зазначених злочинів та організації їх взаємодії, досліджені питання подолання протидії під час виявлення службових злочинів, планування слідчих (розшукових) дій та використання сил і засобів при взаємодії з іншими суб'єктами впливу на протидію (с. 97-126).

У дослідженні зазначено, що виявлення таких правопорушень належить розпочинати з вивчення діяльності закладів охорони здоров'я в регіоні, під час якої встановлюється злочинний зв'язок між основними замовниками та учасниками конкурсних торгів щодо закупівлі медичних товарів, робіт і послуг та виконання договірних умов.

Автором виокремлені чинники, які впливають на результати оперативного пошуку ознак злочинів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, до яких відносяться: значний обсяг документальної роботи за цією категорією злочинів; недосконалість нормативно-правового регулювання виявлення злочинів; протидія з боку корумпованих працівників сфери охорони здоров'я або посадових осіб інших установ; незадовільні умови праці (технічне та організаційне забезпечення); труднощі проведення документальних ревізій і експертних досліджень до кримінального провадження; відсутність належної взаємодії з контролюючими органами; недостатність економічної, технічної та фінансової освіти у співробітників; відсутність досвіду з виявлення таких злочинів.

Дослідником визначено перелік документів, які необхідно аналізувати з метою підтвердження вчинення правопорушень під час організації публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Окреслено основні заходи з виявлення типових правопорушень: у процесі організації та проведення тендерних процедур публічних закупівель медичних товарів, медичної техніки, робіт та послуг; пов'язаних із постачанням медикаментів, техніки та виконання робіт і надання послуг за завищеними цінами; викриття факту визначення переможцем тендера підставних осіб (фіктивних підприємницьких структур), які не відповідають кваліфікаційним вимогам; викриття факту отримання та передачі неправомірної вигоди з метою отримання переваг, визначення переможця конкурсних торгів.

Автор виокремив основні форм взаємодії оперативних підрозділів з органами Державного казначейства та Державною аудиторською службою України щодо виявлення злочинів у сфері публічних закупівель у сфері охорони здоров'я та визначив шляхи удосконалення такої діяльності.

У розділі 3 «Особливості розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я» окреслено методіку розслідування, тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях за злочинами, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

З метою удосконалення процесу планування розслідування зазначених злочинів автором визначено певну структуру, яка складається з низки взаємопов'язаних елементів, які одночасно слугують етапами цього процесу і характеризується такими складовими, а саме: оцінка первинної інформації про злочини; побудова слідчих версій щодо вчинення злочинів; з'ясування обставин, що підлягають установленню в процесі розслідування злочинів; перелік необхідних слідчих (розшукових) дій, визначення послідовності їх проведення та виконавців; налагодження взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій; використання допомоги спеціалістів у розслідуванні злочинів.

Доведено, що ефективною формою організації розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є створення слідчо-оперативної групи із залученням кваліфікованих спеціалістів (економістів, фінансистів, експертів та ін.).

Автор аргументовано доводить, що план розслідування злочинів що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, має передбачати слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії задля виявлення та документування конкретних протиправних діянь осіб, які вчиняють злочини, що підпадає під ознаки конкретних статей КК України.

Окреслено порядок взаємодії оперативних працівників зі слідчим під час кримінального провадження та виконання доручень слідчого з проведення

слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій з метою здобуття доказів під час досудового слідства.

Визначені способи та форми залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та судових експертиз: криміналістичних експертиз документів; судово-бухгалтерських експертиз документів; судових фінансово-економічних експертиз фінансових операцій; будівельно-технічних експертиз; фармацевтичних та фармакологічних експертиз; комп'ютерно-технічних експертиз.

У дисертації Ю.С. Доліновський аргументував, що основне місце в тактичній складовій загальної моделі розслідування даних злочинів займає психологічне забезпечення переваг слідчого у здійсненні окремих слідчих (розшукових) дій (допитів, обшуків тощо), які полягають у демонструванні підозрюваним (обвинуваченим): речових доказів; аудіо- і відеозапису здійснених ними злочинних дій; роз'яснення інституту більш м'якого покарання за співпрацю із слідством; створення максимально реальної картини щодо формування в підозрюваного уявлень про неприйнятність допомоги завдяки корумпованим зв'язкам тощо.

Окрім цього запропоновані авторські рекомендації тактичного забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Цікавим є пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності процесу виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, а саме:

- до Кримінального кодексу України:
 - а) доповнити Розділ VII статтею 210-1, виклавши її в такій редакції: «Порушення законодавства про здійснення публічних закупівель»;
- до Кримінального процесуального кодексу України:

а) доповнити Главу 5 статтею 102-1, виклавши її в такій редакції: «Висновок ревізії»;

– до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»:

а) викласти частину 1 статті 7 у такій редакції: «...оперативне супроводження публічних закупівель, здійснюваних за бюджетні кошти».

У роботі доведено, що надзвичайно корисною є методика виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, а саме виявлення та документування способів фальсифікації документів під час здійснення електронних торгів та в процесі виконання договірних зобов'язань.

У висновках, викладаючи основні підсумкові положення та практичні рекомендації, дисертантом запропоновано пакет пропозицій щодо удосконалення Кримінально, Кримінального процесуального кодексів України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Треба констатувати, що автор досягнув окресленої мети дослідження, а саме – дослідив методику виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, розробив на її основі пропозиції та рекомендації щодо підвищення такої діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження має теоретико-прикладний характер, а її висновки та пропозиції становлять науковий та практичний інтерес і можуть бути використані у: науково-дослідній роботі – як підґрунтя для подальших досліджень оперативно-розшукових, процесуальних і криміналістичних аспектів виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель; законотворчій діяльності – як основа для розробки та внесення змін і доповнень до чинного законодавства України з питань протидії злочинності в цілому та у сфері публічних закупівель зокрема; практичній діяльності правоохоронних органів – як рекомендації, спрямовані на оптимізацію слідчої діяльності в боротьбі з виявленням та розслідуванням злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель; навчальному процесі – під час викладання курсів

«Оперативно-розшукова діяльність», «Кримінальний процес», «Криміналістика», спеціальних курсів з організації розслідування окремих видів злочинів у вищих юридичних навчальних закладах, системі підвищення кваліфікації працівників прокуратури і суддів, а також для підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів (підручників, посібників, курсів лекцій, практикумів).

Потрібно зазначити, що дисертаційна робота відповідає вимогам наукового стилю ділового мовлення, доступна для розуміння і сприйняття, підготована з використанням багатьох спеціалізованих літературних джерел, має достатню науково-практичну спрямованість, що свідчить про її значущість для теорії і практики кримінального процесу щодо методики виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель та створення організаційно-правової основи проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

Автореферат дисертації відповідає основним положенням дослідження і структурно оформлений відповідно до вимог МОН України. Дисертація є самостійною завершеною працею, яка містить розробку важливих питань для законодавчої, правозахисної практики, організаційно-правової та тактичної складової системи виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час прилюдного захисту:

1. Автор зазначає (с.73), що офіційні статистичні дані про злочини, пов'язані з проведенням процедури публічних закупівель за державні кошти у сфері охорони здоров'я, не відображають реального стану боротьби зі злочинністю у цій сфері і мають значний латентний характер. У той же час не визначено у відсотковому вимірі латентності зазначених злочинів.

2. На с. 90 автор серед основних чинників, які впливають на можливість, повноту і вибір способу приховування злочинів (ст.ст. 191, 210, 366 КК України), визначає специфіку фінансово-господарської діяльності медичної установи та організації яка виконує замовлення з постачання медичних товарів, виконання робі та послуг. В той же час автор не наводить переліку документів, які створюються з метою приховування зазначених злочинів.

3. Дисертант (с. 102) зазначає, що необхідно розробити методику виявлення ознак указаних видів злочинів на основі аналізу інформаційних масивів (у форматі баз даних), що містять зведені дані про фінансово-господарську діяльність під час здійснення публічних закупівель. У той же час у роботі відсутня характеристика такої методики.

4. На с. 133 автор зазначає, що відповідно до ст. 99 КПК України матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази. Хотілось би уточнити, який механізм передачі конкретних результатів оперативних підрозділів до органів досудового розслідування.

5. Автор (с.148-149) зазначає, що повна і рівноправна взаємодія працівника оперативного підрозділу зі слідчим здійснюється в межах ведення оперативно-розшукової справи, тоді як взаємодія у межах кримінального провадження має ознаки адміністративного підпорядкування. При цьому автор не обґрунтовує визначені положення.

Водночас відзначимо, що зазначені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загалом високого рівня дисертаційної роботи, що можна кваліфікувати як самостійний напрям у оперативно-розшуковій та кримінально-процесуальній науках, який вирішує на науковому рівні проблему з виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Доліновського Юрія Степановича «Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я», є повним, комплексним, монографічним дослідженням та відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 зі змінами та доповненнями від 19 серпня 2015 року, а її автор Доліновський Юрій Степанович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

Завідувач

кафедри оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Д.Й. Никифорчук

